

Bernhard Häring na II. vatikánském koncilu – jeho význam a vliv*

Jan Czudek

1. BIOGRAFIE A PRAMENY

Bernhard Häring se narodil 10. 11. 1912 v Böttingenu (Německo). V roce 1933 vstoupil k redemptoristům, studoval v Rothenfeldu a v Garsu. Na kněze byl vysvěcen roku 1939, v roce 1945 obhájil v Tübingen dizertační práci: „*Posvátno a dobro*“ (*Das Heilige und das Gute*). Od roku 1947 byl profesorem morální teologie a morální filozofie na nábožensko-teologické fakultě v Garsu, v roce 1950 spoluzakládal a přednášel na půdě nově ustanovené „Academie Alfonsiany“. Roku 1954 publikoval třídílné dílo *Das Gesetz Christi*, kterým přispěl k obnově morální teologie a na základě kterého byl povolán do komisí II. vatikánského koncilu. Po vyhlášení encykliky *Humanae vitae* (1968) vyjádřil svůj nesouhlas s jejími závěry a mezi léty 1975–1979 probíhal oficiální disciplinární proces proti Häringovi, který vyústil do ztracena, tzn. nebyl uložen žádný trest nebo napomenutí. V letech 1979–1981 vznikla největší Häringova studie: třídílná *Frei in Christus*, kterou on sám charakterizuje jako dozrání vlastních myšlenek od vydání *Das Gesetz Christi* ve světle proměn uvnitř církve po II. vatikánském koncilu. B. Häring zemřel 3. 7. 1998.

V českém prostředí neexistuje mnoho materiálů, které by detailněji hovořily o účasti B. Häringa na II. vatikánském koncilu a jeho vlivu na tuto událost. Karel Skalický se ve své knize *Radost a naděje* omezuje pouze na uvedení jména a účasti v komisích.¹ O. H. Pesch několikrát uvádí Häringovo jméno, pouze jednou vyzdvihuje jeho osobní úlohu v diskuzi o konečné podobě konstituce *Gaudium et spes* v souvislosti s jejím eku-
menickým přesahem a zasazením „velikonočního aspektu vlády Kris-

* Článek je součástí disertační práce „Člověk a lidské svědomí jako východiska morální teologie Bernharda Häringa“, předpokládaný termín obhajoby: říjen 2014, autor: ThLic. Jan Czudek, Katedra systematické teologie CMTF UP Olomouc.

¹ Srov. Karel SKALICKÝ, *Radost a naděje*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 79–80, 138, 205.

tovy“.² Tento článek si proto klade za cíl nejdříve představit specifické rysy morální teologie B. Häringa v předkoncilním období (zvláště pak teologickou antropologii), popsat jeho úlohu před samotným zahájením koncilu (vymezení smyslu a směru), během jednání (práce v komisích) a celkově zhodnotit, jak se jeho koncept promítl do některých myšlenek koncilu. Jako prameny přitom poslouží mj. Häringovo první systematické dílo *Das Gesetz Christi*, příspěvek R. Gallaghery,³ Häringova autobiografická díla⁴ a také materiály z jeho pozůstalosti, které dosud nebyly publikovány.⁵

2. CHARAKTERISTICKÉ RYSY MORÁLNÍ TEOLOGIE B. HÄRINGA V *DAS GESETZ CHRISTI*

2.1 Häringův koncept morální teologie

V předmluvě ke třetí knize *Das Gesetz Christi* Häring vysvětluje strukturu jím pojaté morální teologie:

Otázka, kterou si doposud kladli morální teologové, zněla: Je katolická morální teologie především učením, které se zabývá (a má se zabývat) ctnostmi, nebo je to nauka, která se zabývá (a má se zabývat) normami, jasně předloženými jako příkázání a povinnost? ... My namísto toho hledáme všeobecnou syntézu učení v následování Krista (první svazek), v dialogu lásky k Bohu a bližnímu (druhý svazek), které ... pokračují v uskutečňování všezahrnujícího panování Boží lásky ve všech našich duševních a tělesně-duševních schopnostech a ve všech oblastech života (třetí svazek).⁶

² Srov. Otto Hermann PESCH, *Druhý vatikánský koncil 1962–1965: Příprava, průběh, odkaz*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 311–313.

³ Raphael GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ in Martin McKEEVER (ed.) *B. Häring: A Hap-py Redemptorist*, Řím: Editiones Academiae Alfonsianae, 2008, s. 75–91.

⁴ Bernhard HÄRING, *V bezpečí a svobodě*, 2. vyd., Praha: Barrister & Principal, 2009.

⁵ Bernhard HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, archiv knihovny kláštera Gars am Inn, kopie ve vlastnictví autora článku, nepublikováno, nedatováno. Bernhard HÄRING, *Die Wende zeichnet sich ab*, archiv knihovny kláštera Gars am Inn, kopie ve vlastnictví autora článku, nepublikováno, nedatováno.

⁶ Bernhard HÄRING, *Das Gesetz Christi: Dargestellt für Priester und Laien*, 5. vyd., Freiburg: Erich Wevel, 1961, sv. III, s. 21.

Z výše uvedeného vyplývá, o co Häringovi šlo v obnově morální teologie, která byla do té doby silně ovlivněna kasuistikou, tomismem a neoscholastikou. Neodmítá etiku založenou na ctnosti nebo povinnosti, neřeší důležitost obecné normy nebo svědomí v konkrétním rozhodnutí, ale nabízí etiku následování Krista, protože: „Principem, normou, středem a cílem křesťanské morální teologie je Kristus.“⁷ Takto orientovaná christocentrická etika bude vycházet nejdříve z pohledu na člověka a jeho svědomí, dále na dialogický charakter lidské osoby směrem k Bohu a bližnímu a nakonec dospěje k všeobecnému uskutečnění Boží lásky ve všech oblastech života.

Takto pojatá etika je ve své dialogické struktuře náboženská, ale obsahuje v sobě různé formy, ke kterým patří i všechny varianty filozofické etiky: ať už se jedná o platonskou teorii dobra, aristotelské učení o ctnostech nebo Kantovu mravnost rozumu – ve všech těchto formách je pořád přítomná přirozená etika v oblasti hledání člověka usilujícího o sebezdokonalení.⁸ Odlišnost specificky křesťanské etiky spočívá v původci a zdroji mravnosti:

V personální, náboženské mravnosti stojí člověk nikoliv před všeobecným přikázáním (jsou samozřejmě i taková!), nýbrž před osobním Božím povoláním, které počítá s jeho zvláštními dary a schopnostmi.⁹

V takto pojaté křesťanské etice nejde ani tak o antropocentrické sebezdokonalení jednotlivce, ale o „společenství lásky s živým Bohem“,¹⁰ ke kterému je povolán. Toto povolání nezůstává na úrovni jednotlivce, ale nachází své uskutečnění ve společenství s druhými lidmi: „Povolání k následování Krista se uskutečňuje v církvi a skrze církev.“¹¹ Poslední teze vykresluje Häringův pohled na církev, která je společenstvím lidí, usilujících o společný růst, a to jak ve společném poznání, tak v jednání směřujícím k následování Krista. Morální teologie má ekleziologický charakter: „Být v Kristu znamená být spojen s těmi, kteří jsou v Kristu, kteří byli povoláni Kristem.“¹² Svátostné společenství věřících, které je

⁷ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 39.

⁸ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 68.

⁹ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 89.

¹⁰ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 85.

¹¹ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 87.

¹² HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 87.

ontologickým základem pro osobní následování, je spojené s realitou Božího lidu, mystického Těla Kristova.

Zřejmě největší zásluhou B. Häringa je odpoutání morální teologie od legalistického pojetí (resp. církevního práva, které do té doby bylo úzce spjato s oborem morální teologie). Häring se rozhodl propojit morální teologii s jinými obory, usiloval o větší propojení s Písmem svatým, spirituální teologií a sakramentologií. Písmo svaté je pro něj základem, spirituální teologie cílem a sakramentologie prostředkem, skrze který se uskutečňuje mravní růst křesťana.¹³

2.2 Teologická antropologie B. Häringa

Obnova pojetí morální teologie představená Häringem má vliv na teologickou antropologii, která se do té doby zabývala klasickými kategoriemi (rozum, vůle, svoboda). V teologické antropologii obecně se Häring příliš nezabývá filozofickým konceptem otázky: „Co je člověk?“ Spíše se ptá: „K čemu je povolán?“ A také: „Kým se má stát?“ Dále se zamýšlí nad tím, kdo je člověk (křesťan) z biblického pohledu a z pohledu personalismu; jaké je jeho povolání v dnešním světě a jaké je jeho věčné určení. Jako odpověď nabízí koncept „christologické antropologie“¹⁴ – křesťan je Božím stvořením, povoláním k obrácení a spáse; je Kristovým učedníkem, nakolik se ve svém životě připodobňuje Kristu a následuje jeho osobu a učení; je povolán od zákona ke svobodě, realizované ve svobodě Božích dětí.

Povolání k obrácení je zde přípravou pro povolání k následování Krista. Häring operuje s pojmy „první“ a „druhé obrácení“ jako se základní výzvou křesťanského života. Prvním obrácením rozumí zřeknutí se hříchu (negativní fáze), druhým pak návrat k Bohu (pozitivní fáze). Takto pojaté obrácení se má stávat čím dál tím více vnitřní a hlubší, trvalou snahou celého života¹⁵ a jejím výsledkem je růst ctnosti. Ctnost pak nespočívá v bezduchém a pravidelném opakování stejného dobra s cílem zdokonalení sebe, ale v „pochopení dobra v celé jeho šířce“¹⁶

¹³ Srov. Cathleen A. CAHALAN, *Formed in the Image of Christ: The Sacramental-Moral Theology of Bernhard Häring*, Collegeville: Liturgical Press, 2004, s. 20–23.

¹⁴ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 273.

¹⁵ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 425.

¹⁶ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 534.

a v připodobnění se Kristu. Křesťan nestojí před „požadavky abstraktních hodnot, nýbrž před nekonečně dokonalou osobou Krista, který je ztělesněním ctností“.¹⁷ Jinými slovy, cílem není dosažení ctnosti v sobě samé, nýbrž dosažení podobnosti s Kristem, který je jejich původcem a nositelem. V učení o ctnostech se Häring drží tradičního pojetí a rozdělení na teologické a morální, až na ctnost zbožnosti (nábožnosti). Ta je podle něj natolik důležitá a všeprostupující, že ji odmítá zařadit jako součást spravedlnosti:

Učení o zbožnosti jako morální ctnosti nepřímou vyjadřuje, že akt zbožnosti vstupuje do časového omezení našeho života. Zbožnost však musí být tkalcovskou osnovou a nití celé struktury života jednotlivce a společnosti. ... Jinými slovy – přistupujeme ke světu s mravním úkolem, vyplývajícím ze ctnosti zbožnosti, veškerá naše aktivita ve světě musí mít náboženskou formaci, všechny úkony musí být podřízeny milující Boží svrchovanosti.¹⁸

Vnějšími formami a naplněním ctnosti zbožnosti jsou pak modlitba a svátosti. Svátosti a jejich význam jsou pro Häringa natolik podstatné, že jeho obnova morální teologie je někdy nazývána „sakramentální“. Jako zásadní pojmy v ní používá: komunikace, dialog, slovo-odpověď, svoboda a zodpovědnost. Kristus je zde slovo (nabídka), pokud člověk během svého života odpovídá na tuto nabídku ve svátostech, pak je jeho život tvarován a formován Duchem svatým, který uschopňuje k následování Krista. Takto pojatá „sakramentální morální teologie“ spojuje teoretická východiska morální teologie s praxí duchovního života, o které Häringovi jde především.¹⁹

Další oblastí povolání člověka je povolání ke svobodě. Tato svoboda byla v předkoncilní době většinou chápána jako uskutečnění svobody volby v rozhodnutí pro požadavek hodnot a dobra. Na toto pojetí navazuje i Häring, když říká, že „člověk vnitřně pochopí podstatu svobody, když se cítí být povolán k hodnotám“.²⁰ Tato svoboda může být také zneužita směrem ke konání zla, avšak člověk je svou podstatou zaměřen na konání dobra, protože má ze stvoření (jako Boží obraz) účast na Boží svobodě a má dost síly na to, aby dokázal čelit zlu.²¹ Häring chápe svo-

¹⁷ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 543.

¹⁸ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. II, s. 137.

¹⁹ Srov. *Das Gesetz Christi*, sv. II, s. 159.

²⁰ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 141.

²¹ Srov. *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 141.

bodů jako dynamickou mohutnost, která se neustále vyvíjí. Svoji analýzu svobody dává do služeb mravní výchovy a růstu křesťana, protože správné užívání svobody vede k zodpovědnosti, pozornosti, očišťování motivů jednání a kultuře dobra:

Čím větší je oddanost motivu jednání, tím silnější je svoboda. Poslední rozhodnutí svobody spočívá ve volbě a péči o správný motiv jednání.²²

V tomto potvrzuje platnost pojmů, které jsou pro něj klíčové: *zodpovědnost a kreativita*. Odmítá statický a popisný pohled, který by vyzněl pesimisticky (porušení hříchem, náklonnost ke zlému), naopak ukazuje člověka jako bytost s přirozenou touhou po dobru, pravdě, Bohu. Celoživotním úkolem a povoláním člověka je proto nejdříve poznat tyto hodnoty a ve svém životě je uskutečňovat cestou růstu.

Dalším rysem teologické antropologie B. Häringa je postoj k zákonu (normám obecně). V této oblasti se snaží spojit scholastické učení s filosofií hodnot a fenomenologií. Zdůrazňuje služebnou funkci mravních norem; důležitá zde není norma jako taková (litera zákona), ale mravní hodnota, kterou má chránit a jí sloužit: „Norma, která není zakotvena v hodnotě a neodkazuje na ní, nemá žádnou závaznou moc.“²³ Tento postoj však nevede Häringa k přijetí myšlenek autonomní morálky, chce se pouze vyhnout nebezpečí morálky založené na příkázání, která mravnímu životu více škodí než prospívá, protože „Kdo se dívá pouze na normu bez vědomí jejího smyslu, dospěje k mrtvé mravnosti příkázání.“²⁴

V takto pojatém postoji k zákonu a normám je pro Häringa důležitá jedna z oblastí teologické antropologie, totiž úloha lidského svědomí jako místa poznání mravních norem a místa rozhodování. Morální teologie poloviny 20. století se snažila vyřešit rozpor mezi personální situační etikou (založenou na svědomí jednotlivce a situaci, ve které se ocitl) a všeobecnou etikou mravnosti, ve které má jednatel povinnost poslušnosti k obecné normě. Häring si zde bere opět na pomoc filosofii hodnot, ve které jde o poznání smyslu a také o správné uspořádání hodnot. Rozhodnutí o mravní kvalitě úkonu spočívá v hodnotě samotné a také v situaci, která je pochopena správným způsobem.²⁵ V kapitolách

²² HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 146.

²³ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 259.

²⁴ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 272.

²⁵ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 328.

o svědomí Häring nejdříve uvádí učení dvou významných teologických škol středověku – dominikánskou (intelektuální) a františkánskou (voluntaristickou), s jejich charakteristikami a svým kritickým hodnocením, aby je nakonec spojil a nabídl „celostnou nauku o svědomí“.²⁶ V ní se věnuje tématům jako význam svědomí v následování Krista, svědomí ve vztahu ke svědomí druhých, svoboda a poslušnost svědomí a také autorita nezaviněně mylného svědomí. Nejzajímavější je zde poslední uvedená skutečnost, ke které Häring konstatuje:

Svědomí jako schopnost sama v sobě se nemůže mýlit, avšak její úsudek ano. Nezaviněně mylný diktát svědomí zavazuje stejně jako správné svědomí, podobně jako služebník má poslechnout příkaz svého pána tak, jak jej po pozorném naslouchání pochopil, přestože příkaz zněl ve skutečnosti jinak.²⁷

Das Gesetz Christi nás uvádí do předkoncilního myšlení v teologii, dává poznat, s jakými problémy se potýkala morální teologie a teologická antropologie. Zároveň však nabízí nové impulzy a podněty, ke kterým autor díla dospěl a na základě kterých byl pozván k účasti na II. vatikánském koncilu.

3. NA ZAČÁTKU KONCILU

B. Häring podle svých vlastních slov vděčí svoji účasti na koncilu třem skutečnostem: blahověli papežů Jana XXIII. a Pavla VI., svému dílu *Das Gesetz Christi*, svým jazykovým schopnostem, zvláště pak lehkosti, s jakou byl schopen se vyjadřovat v latině.²⁸

Krátce po promluvě Jana XXIII., kterou zahájil II. vatikánský koncil, pozvali francouzsky mluvící biskupové B. Häringa, aby jim udělal přednášku na téma smyslu a perspektiv této události. Häring navázal na závěr papežovy promluvy a svůj příspěvek nazval *Konzil im Zeichen der Einheit* (*Koncil ve znamení jednoty*). Přednáška byla rozdělena do tří částí a první z nich měla následující členění:

1. Boží láska v Nejsvětější trojici a její zjevení v Kristu nás vybízí chápat církev v tajemství této lásky.

²⁶ Srov. HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 184.

²⁷ HÄRING, *Das Gesetz Christi*, sv. I, s. 198.

²⁸ HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 1.

2. Pochopení koncilu ve světle Ježíšovy řeči na rozloučenou, „aby všichni byli jedno“.

Druhá část se zabývala konkrétními tématy a perspektivami:

1. Vyznání víry ve znamení tajemství jednoty.
2. Mravní poselství jako znamení jednoty a spasitelné lásky.
3. Liturgie jako slavení víry a tajemství jednoty.
4. Sbor biskupů a primát ve službě jednotě.
5. Svatost duchovních ve světle tajemství jednoty.
6. Boží lid a tajemství jednoty.
7. Manželství a rodina jako spásonosné společenství lásky.
8. Sociální poselství: pokoj a spravedlnost.

Tématem třetí části bylo obrácení křesťanství k jednotě:

1. Přípravenost ke zpytování svědomí katolické církve.
2. Působení tajemství jednoty mezi rozdělenými křesťany.
3. Přítomnost rozděleného křesťanství v bazilice sv. Petra.
4. Vstříc bohatší katolicitě.²⁹

Posluchači této přednášky vyjádřili přání, aby byla vydána písemně, Häring k tomu dal svolení, a tak ještě před zahájením koncilních zasedání vyšla publikace se stejným názvem ve francouzštině, italštině, němčině, angličtině, španělštině a portugalsštině.³⁰ Prvním čtenářem byl papež Jan XXIII., který dal obratem Häringovi vědět, jak moc byl potěšen tím, že byl ve své zahajovací řeči pochopen. Od té doby až do své smrti Jan XXIII. věnoval skoro každému biskupovi, který k němu přišel, jeden exemplář knihy s doporučením, aby si ji přečetl.³¹ Stejnou úctu, jakou měl k Häringovi Jan XXIII., projevoval později i Pavel VI., který jej krátce po svém zvolení pozval, aby pro něj a pro celou kurii vedl duchovní cvičení. Na Häringovy obavy, zda bude moci hovořit o tématech souvisejících s koncilem, mu Pavel VI. odpověděl:

Mluvte s apoštolskou odvahou, beze strachu! Nepovolal jsem vás proto, abyste se staral pouze o spásu našich duší. Musíte pomoci mně i kurii, abychom dotáhli dílo koncilu do konce.³²

²⁹ HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 4.

³⁰ Bernhard HÄRING, *Das Konzil im Zeichen der Einheit*, 1. vyd., Freiburg: Herder, 1963, s. 144.

³¹ SROV. HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 4.

³² HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 3.

Protože se v té době projednávala reforma liturgie, mluvil Häring především o důležitosti přiblížení liturgie životu (mj. také formou srozumitelnosti jazyka), kladl důraz na pojetí liturgie jako společenství s Kristem a zamýšlel se nad stále novým významem odkazu Krista, „aby všichni byli jedno“.³³

Důvodem, proč byl Häringovi svěřen úkol vymezení smyslu koncilu, byla skutečnost, že od vydání *Das Gesetz Christi* nebyl vnímán pouze jako moralista uzavřený ve svém oboru, ale jako „univerzální teolog“ s přesahem do jiných disciplín, a to nejen teologických. Výše zmíněným dílem dokázal odpoutat morální teologii od církevního práva a otevřít ji jiným oborům. Tyto skutečnosti jsou zřejmé i v pojmech, které použil v přednášce po zahájení koncilu – z pohledu teologické antropologie je to povolání křesťana (církeve) k životu v Boží Trojici, všeobecné povolání ke svatosti, z Písma svatého osoba Ježíše Krista a jeho modlitba za jednotu, ze sakramentologie pak svátosti společenství (manželství a kněžství) jako konkrétní projevy života křesťana. Navíc je zde vyzdvížena ekleziologická snaha a sociální rozměr zamýšleného dopadu koncilu – úsilí o pokoj a spravedlnost ve světě. Tato témata pak budou aktuální i během přípravy koncilních dokumentů.

4. BĚHEM KONCILU

B. Häring byl povolán do přípravné komise, která byla rozdělena na dvě subkomise: O mravním řádu a Čistota, panenství, manželství a rodina. Patřil do obou subkomisí, ve kterých spolupracoval s takovými teology, jakými byli Yves Congar, Henri de Lubac, Franz Xaver Hürth (poradce papeže Pia XII. ve věcech mravů) a jiní.³⁴ Sloužil také jako sekretář – koordinátor přípravné komise konstituce *Gaudium et spes* (je také nazýván „quasi otcem“ tohoto dokumentu), sekretář pro zvláštní subkomisi *Dignitatis humanae* a byl zodpovědný za znění formulace úlohy Písma svatého v morální teologii v *Optatam totius*. Jako zajímavost může posloužit i to, že to byl právě B. Häring s biskupem Guanem z Livorna, kdo navrhl do práce v komisi konstituce *Gaudium et spes* pomocného biskupa z Krakova Karola Wojtylu.³⁵

³³ Srov. *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 3.

³⁴ Srov. *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 2.

³⁵ Srov. HÄRING, *V bezpečí a svobodě*, s. 77.

V konkrétních dokumentech, které nesou Häringův rukopis, jsou kromě výše zmíněných (*Gaudium et spes*, *Optatam totius*, *Dignitatis humanae*) také konstituce *Sacrosanctum concilium* a *Lumen gentium*.

Gaudium et spes

V roce 1963 byl Häring zvolen sekretářem zodpovědným za tvorbu textu.³⁶ Existovaly dvě předlohy: jedna připravená v Římě začátkem roku 1963 (*Adumbratio Schematis XVII*) a druhá připravená v Malines (Belgie) v průběhu srpna a září 1963. Koncilní otcové měli k první předloze velké výhrady – ve smyslu, že to není text adekvátně strukturovaný vzhledem k úloze církve v dnešním světě. Druhá předloha, tzv. *Malinská verze*, byla kritizována méně, avšak s tímto textem nebylo možno dále pracovat kvůli použití příliš abstraktního jazyka. Häring se zde ocitl ve složité situaci. Musel v krátkém čase vypracovat text hodný koncilu, jenž by zároveň dokázal odpovědět na otázky, které ještě nebyly řešeny žádným ekumenickým koncillem.³⁷ Häring řídil přípravu předlohy *Gaudium et spes* ve verzi známé jako „curyšský text“ – podle místa první předlohy z roku 1964. V tomto textu je zřetelná změna pozice církve ve světě: od dominantní přítomnosti církve k církvi christologické, zakládající spoluúčast všech lidí ve společném lidském příběhu a společném povolání ke spáse. Zdůrazňuje zde solidaritu církve se světem, ve kterém má církev objevovat (znovuobjevovat) „znamení doby“. S těmito teologickými argumenty byl vyřešen vztah mezi církví a světem precizní hermeneutickou cestou a udržel se zde pozitivní přístup ve smyslu optimismu ke světu. Přes kritiku a nezbytné doplňky byl tento text schválen v roce 1965 ve verzi nejvíc podobné „curyšskému textu“.³⁸ O své úloze při redakci *Gaudium et spes* Häring napsal:

Já sám jsem se při vypracovávání takových návrhů ještě jednou výrazně angažoval. Připravil jsem jich dobrých padesát. Všechny až na dva nebo tři byly přijaty. Bylo tomu tak především proto, že většina jiných „modí“ se vyjadřovala značně vágně. Já jsem u každého návrhu předložil přesný text a přesně jsem vysvětlil způsob včlenění. Některé z mých pozměňovacích návrhů byly velice důležité, jako například text o důstojnosti svědomí, který jsem vypracoval společně s kolegou otcem Caponem a který měl vyloučit formulace, jež zaváněly legalismem a kon-

³⁶ Srov. *Acta synodalia sacrosancti concilii oecumenici vaticani II*, Vol. IV., Pars I, Vatican 1977, s. 518.

³⁷ Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 87–90.

³⁸ HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 8–10.

formismem. ... U pozměňovacího návrhu o svědomí se komise shodla, že je dobrý a nutný, ovšem příliš dlouhý. Kardinál Wright navrhl, aby zkrácení bylo svěřeno mně; zjevně se domýšlel, že to byl můj návrh.³⁹

Jako zásluhu na výsledku konstituce si Häring připisuje zdůraznění pojmu „znamení doby“ (GS 4, 11) a jeho správného pochopení v optimistickém duchu Jana XXIII., totiž s vědomím Boží přítomnosti ve světě vidět alarmující znamení doby a zabývat se jimi. Týkalo se to především textů o dialogu a naslouchání lidem, především chudým.⁴⁰

V otázkách mravního řádu, manželství a rodiny se Häring zasazoval o správnou prezentaci manželství jako základního, osobního „společenství srdcí“ (*una carne*) v rámci smlouvy, a nikoli jako (legalistického) kontraktu ve smyslu primárního a sekundárního cíle.⁴¹ Nebylo by na tom nic zvláštního, kdybychom nedodali, že na začátku práce komise byla snaha o prosazení manželství jako „smlouvy“ v ryze právním pojetí se zdůrazněním cílů manželství (*prolis procreatio ... ut mutuum coniugum adiutorium et concupiscentiae remedium*⁴²) a bylo přitom poznamenáno, že bude lépe nehovořit o lásce, protože tento pojem není jednoznačný. Häring vzpomíná, že v rozpravách mj. zazněla věta: „Je zakázáno tvrdit, že láska je pro manželství zásadní.“⁴³

Z hlediska formulace zůstává v *Gaudium et spes* nejvýznamnějším přínosem Häringův návrh definice svědomí (GS 16), ke které se on sám hrdě hlásí, a ve které je srozumitelným jazykem, a přitom celistvě popsána úloha svědomí jako vnitřního hlasu, místa setkání člověka s Bohem („střed a svatyně člověka“), vybídnutí k lásce, společnému hledání pravdy, spolu s odkazem na důstojnost nepřekonatelně mylného svědomí. Zajímavý je v této souvislosti fakt, že *Katechismus katolické církve* přejímá skoro všechny pojmy z definice svědomí uvedené v *Gaudium et spes*,⁴⁴ avšak opomíjí poslední uvedenou skutečnost – totiž důstojnost mylného svědomí, kterou (podle Häringa) nelze ztratit, protože toto svědomí je ještě nezralé a nachází se na cestě k plnějšímu poznání.

³⁹ HÄRING, *V bezpečí a svoboden*, s. 80–81.

⁴⁰ Srov. HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 9.

⁴¹ Srov. *Acta synodalia sacrosancti concilii oecumenici vaticani II*, Vol. III, Pars V, s. 159; GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 90.

⁴² *Acta et documenta concilio oecumenico vaticano II apparando*, Vol. II, Pars III, Vatican 1977, s. 908.

⁴³ HÄRING, *V bezpečí a svoboden*, s. 70.

⁴⁴ Srov. KKC 1791, 1794.

Optatam totius

Důvodem pro Häringovu účast na redakci tohoto dekretu byla jeho úloha ve vzdělávání kněží v oblasti morální teologie. Ze strany některých biskupů byla snaha o jasné zavržení legalistických morálních manuálů uplynulých staletí pro studium teologie. Häring však moudře uznal, že toto odsouzení by bylo kontraproduktivní a místo toho navrhl text, který ujišťoval o tom, že chyby minulosti se již nebudou opakovat.⁴⁵ Zde je zřetelná snaha tohoto teologa, která plně vystihuje jeho přístup: vyhnout se pesimistickému pohledu do minulosti (odsouzením, zavržením), o to více se snažit dívat kupředu – s otevřeným srdcem, avšak s realismem, který napomůže vyhnout se chybám minulosti. Proto místo odsouzení chyb minulosti Häring navrhl předlohu kapitoly o studiu teologie (OT 16),⁴⁶ která je téměř totožná s konečným zněním textu *Optatam totius*. Hovoří se zde o studiu Písma svatého, dogmatické teologie, církevních dějin a liturgiky. Nakonec zaznívá formulace: „Zvláštní péče ať se věnuje zdokonalení morální teologie...“,⁴⁷ s poukazem na propojenost s ostatními obory. Je zde patrné, že toto byl jeden z Häringových záměrů – obnova morální teologie a nový způsob jejího studia.⁴⁸

Dignitatis humanae

Největší obtíž redakce této deklarace byla ve dvou rozdílných pojetích ekleziologie – jedna byla založena na představě, že je nutné prosadit konkordát mezi Svatým stolicí a jednotlivými státy, druhé pojetí se zabývalo potřebou církve vstupovat apoštolátem do pluralitní společnosti (příklad USA) bez hledání jakýchkoliv privilegií pro církev. Toto druhé pojetí zastával americký jezuita J. C. Murray.⁴⁹ Häringův přínos deklaraci byl dvojitý – teologický a osobní. Jako poradce poskytl teologické základy těchto pojmů: absolutní svoboda náboženského projevu, důstojnost lidské osoby, nedotknutelnost osobního svědomí a nekompetentnost civilní autority v interpretaci Písma svatého. Jeho osobní přínos spočíval v udržování kontaktu mezi významnými osobnostmi na koncilu, i s těmi, kteří nesdíleli jeho teologické vize. Organizoval setkání, na kterých Murray osobně vysvětloval teologii náboženské svobody

⁴⁵ Srov. HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 12.

⁴⁶ Srov. *Acta et documenta concilio oecumenico vaticano II apparando*, Vol. III, Pars II, s. 105.

⁴⁷ *Optatam totius* 16.

⁴⁸ Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 86.

⁴⁹ Srov. HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 13–15.

členům komise, kteří byli v této otázce skeptičtí. Dokázal sjednotit ty, kteří zpočátku odporovali navrhovanému pojetí náboženské svobody. Tato setkání, tak jako jasná a logická prezentace, přesvědčila většinu pro hlasování ve prospěch verze tak, jak ji známe dnes.⁵⁰

Häringovým východiskem pro tvorbu předlohy deklarace bylo jeho pojetí teologické antropologie, z které vyplývá povolání křesťana v dnešním světě a jeho věčné určení. Tato „christologická antropologie“ (jak byla vykreslena dříve) zahrnuje všechna dříve uvedená témata – Boží stvoření, Kristův učedník, povolání od zákona ke svobodě. V těchto skutečnostech pak spočívá důstojnost člověka realizovaná v náboženské svobodě a jejích projevech.⁵¹ Všechny výše uvedené pojmy jsou zřetelně zakomponovány v obsahu a směru, jakým deklarace o náboženské svobodě postupuje.

Sacrosanctum concilium

V *Sacrosanctum concilium* předložil Häring několik *modi*, na nichž spolupracoval s liturgistou Josefem Jungmannem, a zdůraznil zde důležitost osobní modlitby (SC 12) a meditace pro kněze v pastorači (SC 86, 90). Zde je patrná starost tohoto teologa: kvalita duchovního života nezávisí na vnějším konání (např. recitaci modliteb), nýbrž na modlitbě osobní. Vnější formy modlitby nemají valný význam, pokud nejsou živěny intenzivní modlitbou vnitřní. Tento postoj lze přičíst i Häringově redemptoristické formaci, ve které je kladen důraz na rozjímání a adoraci.⁵²

Druhá a třetí kapitola *Konstituce o posvátné liturgii* pojednávají o svátostech církve a o jejich významu pro křesťanský život. O úloze modlitby a svátostí pro život křesťana jsme pojednali v kapitole o teologické antropologii B. Häringa a nacházíme mnoho společného v původních myšlenkách *Das Gesetz Christi* a formulacích *Sacrosanctum concilium* – modlitba (ve všech jejích formách) je všeprostupujícím projevem ctnosti zbožnosti, svátosti církve jsou pak dialogickými místy setkání člověka s Bohem, kde křesťan přijímá Boží milost a je formován Duchem svatým, který uschopňuje k následování Krista. Takto pojatá „sakramentální morální teologie“ spojuje teoretická východiska morální teologie s praxí duchovního života, o kterou Häringovi jde především.

⁵⁰ Srov. HÄRING, *V bezpečí a svobodě*, s. 83–84.

⁵¹ Srov. HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 14.

⁵² Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 82.

Lumen gentium

Na začátku redakce této konstituce byl návrh na vypracování samostatné kapitoly o řeholním životě. Panovala však obava z toho, že tato otázka by vyžadovala dlouhé pojednání o dělení na řády, kongregace a společnosti zasvěceného života.⁵³ Häring jako poradce byl těchto diskuzí účasten. Pro něj jako redemptoristu měly osobní význam. Na konci celého úsilí však byla tato myšlenka pominuta. V *Lumen gentium* najdeme kapitolu o řeholním životě (kap. 6), ale komplexní téma bylo zpracováno v samostatném dekretu *Perfectae caritatis*. Členové komise se obávali, že by tím utrpěla souvislost a celistvost konstituce jako takové. Häringovy formulace v *Lumen gentium* můžeme najít ve 4. kapitole (o laicích) a 5. kapitole (o povolání ke svatosti).⁵⁴ Jsou klíčové pro obraz církve v *Lumen gentium* obecně a je zřejmé, že Häring byl ovlivněn ve svém myšlení sv. Alfonsem, který kladl důraz na úlohu laiků a všeobecné povolání ke svatosti, přestože v koncilních dokumentech chybí přímé odkazy.⁵⁵

Nejviditelnější zásluhou B. Häringa ve věroučné konstituci o církvi je zařazení závěrečné kapitoly o Panně Marii (LG 68–69), za kterou se osobně zasazoval a pro kterou přesvědčil i kardinála Ottavianiho.⁵⁶ Obtíže, které měli biskupové a teologové s formulací úlohy Panny Marie v církvi, souvisely jednak s ekumenickým rozměrem koncilu, a také s otázkou, jestli a jakým způsobem je Panna Maria „Matkou církve“.⁵⁷ Ve výsledném textu je Maria prezentována jako „obraz a počátek církve“ (LG 68) a dále jako „Matka jednoty křesťanů“ (LG 69).

Hlavní myšlenkou konstituce bylo „zřetelněji objasnit podstatu církve a její všeobecné poslání“.⁵⁸ Očekávali bychom tedy, že bude postupovat od tématu založení církve přes papeže a biskupy jako nástupce apoštolů, probere dále kněze a skončí u věřícího lidu. Těžištěm konstituce však zůstává osoba křesťana, jeho zodpovědnost za církev a svět, dále pak Boží lid s poukazem na všeobecné povolání ke svatosti (LG 5) a všeobecné kněžství věřících (LG 10, 34). Tuto poslední ideu najdeme

⁵³ Srov. *Acta et documenta concilio oecumenico vaticano II apparando*, Vol. IV, Pars III, s. 250.

⁵⁴ Srov. *Acta synodalia sacrosancti concilii oecumenici vaticani II*, Vol. III, Pars I, s. 291; HÄRING, *Mein Anteil am zweiten Vatikanischen Konzil*, s. 5–6.

⁵⁵ Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 83.

⁵⁶ Srov. HÄRING, *V bezpečí a svobodě*, s. 75.

⁵⁷ Srov. VLADIMÍR BOUBLÍK, *Boží lid*, Řím: Křesťanská akademie, 1967, s. 36–37.

⁵⁸ *Lumen gentium* 1, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 1. vyd., Praha: Zvon, 1995.

i v Häringových dílech, kdy např. o svátostném kněžství mluví jako o něčem „přidaném ke všeobecnému kněžství“.⁵⁹

Inter mirifica

Häring nebyl v přípravné komisi dekretu o hromadných sdělovacích prostředcích, dovolil si jej však kritizovat v dopise dva týdny před oficiálním vyhlášením. Ve své snaze nezůstal osamocen, spolu s ním podepsali tento dopis významní teologové (mj. i Jean Daniélou). Je zde vyjádřena obava ze způsobu formulace dekretu *Inter mirifica*, který byl (podle signatářů dopisu) „návratem do minulosti“ a neshodoval se s duchem *aggiornamenta* koncilu. Dále se v dopise říká, že pokud bude dekret vydán ve stávajícím znění, bude jednoho dne posuzován jako klasický příklad toho, jak koncil nebyl schopen čelit skutečným problémům světa a církve.⁶⁰ Dopis nic nezměnil na konečné formulaci dokumentu, ukazuje však Häringovu snahu o to, aby koncil rozuměl potřebám doby, v opačném případě budou jeho výroky nepřesvědčivé a minou se účinkem. Podobným způsobem hovoří i K. Rahner v úvodu k dekretu *Inter mirifica*:

Dekret pokulhává za koncilem. ... Dekret pokulhává za učením Pia XII. Nabízí totiž k tématu veřejného mínění jen hromadu obecně známých tvrzení. ... Dekret zůstává pozadu za vědeckým výzkumem hromadných sdělovacích prostředků.⁶¹

Vyjádřením nesouhlasu zde Häring nechce narušit záměry koncilu, upozorňuje však na to, že dokument postrádá optimistický pohled do budoucna, totiž radost a naději, deklarovanou na začátku *Konstituce o církvi v dnešním světě*. Postrádá zde otevřenost, pozitivní aspekt hlásání radostné zvěsti a touhu odpovídat na konkrétní potřeby člověka a církve své doby.⁶²

Kritická připomínka B. Häringa k poslednímu zmíněnému dokumentu naznačuje, že průběh a závěry koncilních porad nebyly vždy bezproblémové. Přestože si B. Häring velice vážil své účasti na této události a radoval se ze „společného hledání pravdy“, zůstaly v něm i nega-

⁵⁹ Srov. Bernhard HÄRING, *Priesthood Imperilled: Critical Examination of Ministry in the Catholic Church*, 1. vyd., Liguori Missouri: Triumph Books, 1989, s. 37.

⁶⁰ Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 83.

⁶¹ *Inter mirifica*, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 511–512.

⁶² Srov. GALLAGHER, „Häring at Vatican II,“ s. 83.

tivní zkušenosti. K těm patří kromě výše zmíněného také zásahy církevních autorit do práce sněmovních komisí – např. snaha papeže Pavla VI. o dodatečnou úpravu již schváleného textu konstituce.⁶³ Podobné okolnosti přišly i za pár let poté v podobě vydání encykliky *Humanae vitae*, kdy Pavel VI. vzal plnou zodpovědnost za učení církve v oblasti předávání života a nejednal v souladu se závěry Studijní komise, která zkoumala tyto otázky od roku 1963. Zklamáním pro Häringa zůstalo, že kolegalita, která byla tak silně zdůrazňována v období koncilu, nebyla realizována i v pozdějším vývoji učení církve – nebyla vyjádřením „putujícího Božího lidu“ a znamenala tak (podle něj) jednání proti duchu koncilu a kolegality.⁶⁴ Tato skutečnost pro něj zůstala předmětem největší kritiky i v pozdějším období.

5. ZÁVĚR

Souhrnem můžeme říci, že význam a přínos B. Häringa pro koncil byl v tom, že obnovou morální teologie v *Das Gesetz Christi* připravil půdu pro obnovu církve obecně.⁶⁵ Dále pak před zahájením sněmovních zasedání přispěl svou přednáškou k vymezení obsahu a smyslu koncilu, kde nastínil oblasti a témata, kterými se koncil následně zabýval. Nakonec v průběhu tvorby dokumentů (účasti v komisích) dokázal precizně formulovat znění předkládaných textů, které začleňoval do tematických okruhů, a po celou dobu bděl nad tím, aby výsledný obsah byl shodný s původním záměrem. Byl si vědom toho, že zde nejde o postoje jednotlivců, ale o společné hledání pravdy, věrnost svědomí, jak je to definováno v traktátu o svědomí:

⁶³ Týkalo se to *Gaudium et spes*, článku 51 – problém morálnosti regulace porodnosti. Häring nesouhlasil se změnami, které navrhoval Pavel VI., po vyjádření nesouhlasu Pavel VI. svoje změny stáhl a v jediné poznámce k čl. 51 je uvedeno: „Za tohoto stavu nauky učitelského úřadu nehodlá posvátný sněm bezprostředně předložit žádná konkrétní řešení.“ Viz GS 51, poznámka č. 14. K tomu Häring dodává: „Nebylo to řešení nejlepší, ale nejlepší možné v dané situaci.“ Srov. HÄRING, *V bezpečí a svobodě*, s. 82.

⁶⁴ Srov. HÄRING, *Die Wende zeichnet sich ab*, s. 3–4.

⁶⁵ Srov. Eberhard SCHOCKENHOFF, „Pater Bernhard Häring als Wegbereiter einer konziliaren Moralthologie,“ in Augustin SCHMIED – Josef RÖMELT (ed.), *50 Jahre „Das Gesetz Christi“*, Münster: LIT Verlag, 2005, s. 67.

Věrnost svědomí spojuje křesťany s ostatními lidmi při hledání pravdy a při pravdivém řešení mnoha mravních problémů, které vyvstávají v životě jednotlivců a ve společenském soužití. Čím více tedy převládá správné svědomí, tím více ustupují jednotlivci a skupiny od slepé libovůle a snaží se podřídit objektivním mravním normám.⁶⁶

Ve výsledném znění dokumentů, na kterém se Häring podílel, se projevuje jeho pojetí teologické antropologie, tzn. postavení člověka v řádu stvoření a jeho povolání. Tato antropologie je ve své podstatě „christologická“ – orientovaná na učení a život Ježíše Krista. Pokud křesťan objeví svoje povolání, pak opravdovým projevem jeho lidství bude následování Krista, dokonalého Boha a dokonalého člověka. Takto pojatá christologická antropologie vyznívá velice optimisticky a dívá se na jednotlivce s velikou důvěrou a úctou k jeho důstojnosti. Pomíjí to, co by mohlo ohrožovat jeho vztah k Bohu a neuvádí případná úskalí – hřích s jeho projevy, následky dědičné viny, možnost rozhodnutí se proti Bohu apod. V tomto je patrná změna přístupu v teologické antropologii, která spočívá ve zdůraznění pozitivní a kreativní podstaty člověka, touhy po poznání hodnot a ochotné připravenosti k následování poznatého.

Důstojnost člověka spočívá dále v tom, že je povolán ke svatosti. Tato důstojnost je zpečetěna svátostí křtu, ve které je křesťan povolán k účasti na všeobecném kněžství a zároveň povolán ke svatosti života. Ta pak na sebe bere různé formy ve svátostech společenství, které je potřeba nahlížet v novém světle (u manželství je to zdůraznění svátostného charakteru, u kněžství nový způsob přípravy a prožívání povolání). Růst ke svatosti obecně se pak dále uskutečňuje ve společenství putujícího Božího lidu, kterým je církev v dnešním světě.

V konkrétních projevech následování Krista se pak křesťan (podle Häringa) řídí vlastním svědomím, které jej vybízí k dobrému a varuje před zlem. V procesu rozhodování se může mýlit, neztrácí tím však svou důstojnost, protože se (pokud je jeho svědomí správně formováno a vychovááno) nachází na cestě k plnějšímu poznání pravdy. Spojuje se zde svoboda rozhodnutí se zodpovědností za vlastní spásu. Zodpovědnost je zde položena na jednotlivce, nikoliv na obecně formulovaný zákon, protože zákon nemůže postihnout všechny podmínky a okolnosti jednotlivých úkonů. Stejná důvěra, kterou má Häring k člověku, platí i pro oblast svědomí – ani zde nepočítá s tím, že by se člověk sám

⁶⁶ *Gaudium et spes* 16, in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 1. vyd., Praha: Zvon, 1995.

a dobrovolně rozhodoval proti poznanému, protože vůle vždy následuje to, co vzniklo ve svědomí. Z praxe víme, že skutečnost je trističtější, Häringovým záměrem však bylo ukázat pozitivní aspekt vztahu k Bohu jako povzbuzení pro plně lidské jednání a rozhodování podle svědomí.

Viditelnými projevy života křesťana jsou pro Häringa modlitba a svátosti. V modlitbě křesťan získává světlo pro jednotlivá rozhodnutí a jednání, z ní vychází duchovní život a jí se zdokonaluje. Svátosti pak jsou formou vnitřního dialogu, který křesťan vede s Bohem v jednotlivých etapách života a ve kterých se znovurozhoduje přijmout Boží nabídku (slovo) skrze svou odpověď. Jsou znamením zodpovědnosti a růstu, ke kterým je křesťan povolán, a to jak v rovině osobního vztahu k Bohu, tak ve společenství církve.

Záměrem koncilu bylo nastolení nového směru a představení úlohy církve v nových podmínkách. Nešlo v první řadě o věroučné otázky, které v podstatě zůstaly nezměněny, ale o změnu přístupu k těmto otázkám. V této snaze se koncil naprosto shoduje s Häringem, který se také snažil o obnovu morální teologie nikoliv v jejím obsahu, ale v přístupu a metodě. Poukazoval na potřebu širšího pohledu na skutečnost, propojení základních teologických disciplín, otevřenost k ostatním vědám, resp. světu. Z toho také vyplývá jeho „úspěch“ v podobě znění dekretu *Optatam totius* a „neúspěch“ ve snaze zabránit (podle něj) negativnímu vyznění dekretu *Inter mirifica*.

Osoba B. Häringa zůstane také navždy spojena s praktickým přístupem. Na jedné straně byl vynikajícím teoretikem (teologem, poradcem koncilu), na straně druhé nezapomněl na praxi duchovního života, v níž je potřeba vidět jednotlivce s jeho problémy. To také odpovídá celkovému zaměření jeho publikací, jakož i činnosti, které se věnoval. Kromě akademické činnosti pořádal přednášky o modlitbě, vedl duchovní cvičení, a byl činný také jako duchovní vůdce, ať už formou korespondence, nebo osobně. Svým působením tak prakticky naplnil záměr *Konstituce o církvi v dnešním světě*, která je nazývána „pastorální“, to znamená, že od teoretického pojednání o mravním ideálu došel až ke každodennímu životu křesťana – učeníka Kristova (viz úvodní věta GS), který je na cestě se svým Mistrem; zakouší radost a naději, smutek a úzkost; ptá se po smyslu Písma svatého; klade otázky a dostává odpovědi; pozoruje, že mu hoří srdce a postupně dochází k plnějšímu poznání svého Mistra a Pána.

Bernhard Häring at the Second Vatican Council – his Significance and Influence

Key words: Renewal of Moral Theology; Second Vatican Council; Theological Anthropology; Conscience

Abstract: The article seeks to describe the role and impact of B. Häring on Vatican II. The beginning focuses on the phase before the Council, when Häring published his first systematic work *Das Gesetz Christi (The Law of Christ)*, in which he offered an overview of moral theology. In his work he attempted to renew this discipline by detaching it from Canon Law and directing it towards other disciplines, such as Spiritual Theology, Sacramental Theology and Pastoral Theology. Some examples of his different approach to moral theology include the areas of theological anthropology – particularly regarding questions of conscience. The article goes on to describe the time of the Council consultations, during which Häring worked as a secretary in the preparation of important documents such as *Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, *Optatam totius*, etc. The author of this article uses Acta of Vatican II, Häring's autobiographical works, and materials which are still unpublished for sources – including Häring's notes, which were still in the monastery where he died. Häring's voice was not silent after the Council. He continued with public discussion about moral problems – even exploring further the idea that there are no questions solved once and for all. (After the Pope published his encyclical *Humanae vitae*, for example, Häring used his moral theological reasoning to express his dissent.) The entire article summarizes Häring's concept of renewed moral theology and underscores his personal legacy, a legacy which forces us even at present to discover, discuss and change our way of life by asking challenging questions.

ThLic. Jan Czudek
Katedra systematické teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc